

KINDERMISHANDELING TIJDENS DE TWEEDE LOCKDOWN

Samantha Vermeulen / Sheila van Berkel / Lenneke Alink

**Universiteit
Leiden**

Instituut Pedagogische
Wetenschappen

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inleiding	4
Methode	4
Resultaten	6
Conclusie	7
Literatuur	9

Voorwoord

Na onze eerdere studie naar de prevalentie van kindermishandeling tijdens de eerste COVID-lockdown hebben we in het huidige onderzoek opnieuw een schatting gemaakt van het aantal slachtoffers van kindermishandeling tijdens de tweede lockdown. Medewerkers van kinderdagverblijven, peuterspeelzalen, gastouders, basisonderwijs en voortgezet onderwijs hebben middels een digitale vragenlijst gerapporteerd over hun eventuele zorgen en vermoedens van kindermishandeling tijdens de tweede lockdown. Zonder deze informanten was deze studie niet mogelijk geweest. We zijn hen dan ook ontzettend dankbaar voor de tijd die zij hebben vrijgemaakt om aan onze studie deel te nemen.

Inleiding

In de winter van 2021 brachten wij een rapport uit waarin we ons onderzoek naar kindermishandeling tijdens de eerste COVID-lockdown (16 maart – 16 juni 2020) beschreven (Vermeulen, Van Berkel, & Alink, 2021). Een Engelstalige versie daarvan is inmiddels ook verschenen in de internationale literatuur (Vermeulen, Van Berkel, & Alink, 2022). Uit het onderzoek bleek dat de schatting van het aantal slachtoffers van kindermishandeling tijdens de eerste lockdown hoger lag dan de schatting tijdens eenzelfde periode voor de coronapandemie (zonder lockdown). Specifiek ging het om vormen van emotionele verwaarlozing, zoals geweld tussen ouders en verwaarlozing van het onderwijs. Wat opviel was dat in de meeste gevallen er al zorgen waren over het gezin voorafgaand aan de lockdown. Het leek er dus op dat vooral kinderen uit kwetsbare gezinnen een verhoogd risico liepen.

Op 16 december 2020 deed zich een volgende lockdown voor. Net als eerder dat jaar, gingen scholen en kinderopvang dicht. De kinderopvang en basisonderwijs openden weer op 8 februari, en net als tijdens de eerste lockdown ging het middelbaar onderwijs een aantal weken later (per 1 maart) gefaseerd weer open. Er is een aantal verschillen met de eerste lockdown aan te merken. Zo was het winter (de eerste lockdown was in het voorjaar/zomer) en was het de tweede keer dat zulke forse maatregelen genomen werden. Verder kregen scholen en kinderdagopvang meer ruimte om noodopvang voor kinderen uit kwetsbare gezinnen te organiseren (Rijksoverheid, 2020). Met het huidige onderzoek hebben we opnieuw een schatting gemaakt van het aantal slachtoffers van kindermishandeling tijdens de tweede lockdown. Die schatting hebben we vergeleken met schattingen in de eerste lockdown en tijdens een periode zonder lockdown voor de COVID-pandemie.

Methode

Voor een uitgebreide beschrijving van de methodologie verwijzen we naar Vermeulen et al. (2021). Hier geven we de specifieke kenmerken voor dit tweede deel van de studie weer. Voor deze studie zijn medewerkers van kinderdagverblijven, peuterspeelzalen, gastouders, basisonderwijs en voortgezet onderwijs benaderd. Hiertoe zijn de random getrokken steekproeven uit de eerste lockdownstudie opnieuw benaderd. We beoogden minimaal evenveel deelnemers te includeren als bij de studie naar kindermishandeling tijdens de eerste lockdown. Toen participeerden 105 medewerkers van kinderdagverblijven/peuterspeelzalen, 191 gastouders, 66 leerkrachten van basisscholen en 82 leerkrachten van middelbare scholen die zicht hadden op respectievelijk 2254 kinderen uit de kinderopvang, 1153 kinderen uit de gastouderopvang, 1629 kinderen uit het basisonderwijs en 1881 kinderen uit het voortgezet onderwijs (in totaal 444 informanten en 6917 kinderen). Voor deze tweede studie hebben we 630 kinderdagverblijven/peuterspeelzalen aangeschreven, 403 gastouders, 1000

basisscholen en 450 middelbare scholen. Om de representativiteit van de steekproef zo goed mogelijk te waarborgen, zijn opnieuw de Nederlandse provincies samengenomen in vijf zones met ongeveer evenveel kinderen per zone. Het aantal te benaderen instellingen per zone is vastgesteld naar rato van het aantal kinderen in die zone.

In Tabel 1 staan de aantallen informanten en de aantallen kinderen op wie zij zicht hadden weergegeven. Tevens staat in Tabel 1 de omvang van de totale populaties in Nederland per informantengroep. Te zien is dat het aantal deelnemende informanten nu iets lager lag en het aantal kinderen op wie zij zicht hadden iets hoger dan tijdens de eerste lockdownstudie.

Tabel 1. Aantallen informanten, steekproeven en totale populaties

Categorie	Aantal informanten	Totaal aantal kinderen in steekproef informanten	Totale populatie in Nederland
Kinderopvang*	148	3.685	469.530
Gastouderopvang	110	726	145.430
Basisonderwijs	57	1.316	1.396.575
Voortgezet onderwijs	58	1.287	950.447

* Kinderopvang omvat kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

Tabel 2 laat de verdeling van de verschillende informanten over de vijf zones in Nederland zien. Alle zones zijn goed vertegenwoordigd en de totale aantallen informanten per zone verschillen niet veel, maar er zitten wat verschillen in specifieke informantengroepen tussen de zones. Soortgelijke patronen waren ook zichtbaar in de eerste lockdownstudie.

Tabel 2. Aantal deelnemende informanten (en postcodegebieden) per categorie per zone

	Zone 1	Zone 2	Zone 3	Zone 4	Zone 5	Totaal
Fase 1						
Kinderopvang*	52 (42)	14 (13)	55 (43)	16 (15)	11 (8)	148 (121)
Gastouderopvang	17 (16)	24 (22)	8 (8)	31 (30)	30 (28)	110 (104)
Basisonderwijs	4 (3)	9 (7)	5 (5)	19 (13)	20 (11)	57 (39)
Voortgezet onderwijs	6 (4)	14 (6)	21 (6)	7 (4)	10 (5)	58 (25)
Totaal	79 (65)	61 (48)	89 (62)	73 (62)	71 (52)	373 (289)

* Kinderopvang omvat kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.

De informanten is gevraagd hetzelfde digitale formulier in te vullen als tijdens de eerste lockdownstudie, aangevuld met een aantal vragen over de noodopvang. Resultaten over het gebruik van de noodopvang zullen elders beschreven worden. De informanten vulden de formulieren in na

afloop van de lockdown over een periode van drie maanden vanaf de start van de lockdown (16 december 2020 – 16 maart 2021).

Resultaten

Prevalentieschatting

In totaal is er voor 61 kinderen een zorgelijke situatie die valt onder de definitie van kindermishandeling gerapporteerd. Op basis daarvan ligt de schatting van het totaal aantal mishandelde kinderen dat gebruik maakte van kinderopvang of het basis- dan wel voortgezet onderwijs in Nederland tijdens de tweede lockdown, tussen de 17.798 en 50.117 (95% BI; schatting: 33.958). Voor 71% van de kinderen werd één vorm van mishandeling gemeld en voor 29% twee of meer vormen. Tabel 3 geeft de schattingen per informantengroep weer tijdens de tweede lockdown en tijdens eenzelfde periode in 2017 (NPM-2017; Alink et al., 2018). Om te bepalen of de schattingen van elkaar verschillen zijn 84% betrouwbaarheidsintervallen gebruikt ($p < ,05$; Goldstein & Healy, 1995; Julious, 2004; Payton et al., 2003). Te zien is dat de totaalschatting tijdens de tweede lockdown significant hoger lag dan die in 2017. De schatting tijdens de tweede lockdown verschilde niet van die tijdens de eerste lockdown (schatting: 39.385, 84% BI: 28.701-50.070).

Tabel 3. Schatting van het totaal aantal mishandelde kinderen tijdens de lockdown in Nederland op basis van informantenrapportages

Informantengroepen	Lockdown 2		2017	
	Schatting	84% BI	Schatting	84% BI
Kinderopvang*	3.058	2.181-3.935	1.009	413-1.530
Gastouderopvang	400	2-799	1.540	460-2.620
Basisonderwijs	20.162	13.687-26.637	5.173	3.687-6.659
Voortgezet onderwijs	10.337	6.463-14.212	6.546	3.890-9.202
Totaal	33.958	22.333-45.583	14.268	8.435-20.101

* Kinderopvang omvat kinderdagverblijven en peuterspeelzalen.
84% BI: 84% betrouwbaarheidsinterval

Ook hebben we per type kindermishandeling prevalentieschattingen gemaakt. Het beeld dat hieruit naar voren komt is gelijk aan dat van de eerste lockdownstudie. Er was alleen een verschil in de prevalentieschatting van emotionele verwaarlozing, die lag significant hoger tijdens de tweede lockdown (schatting: 26.318; 84% BI: 16.098-36.538) in vergelijking met 2017 (schatting: 10.922; 84% BI: 5.852-15.992) en er was geen verschil tussen de twee lockdowns (schatting eerste lockdown: 37.689; 84% BI: 27.324-48.053). Echter, wanneer we specifiek kijken naar twee van de subtypen van

emotionele verwaarlozing (getuige zijn van huiselijk geweld en verwaarlozing van onderwijs) zien we, in tegenstelling tot de eerste lockdownstudie, geen verschillen.

Ongerapporteerde vermoedens

Voordat informanten werden doorgestuurd naar het formulier om gegevens over eventuele zorgelijke situaties in te vullen, werd hen gevraagd aan te geven voor hoeveel kinderen zij een vermoeden van mishandeling hadden gehad tijdens de tweede lockdown. Informanten gaven hier aan een vermoeden van mishandeling te hebben gehad voor 155 kinderen (tegen 61 daadwerkelijk ingevulde formulieren). Als we de schatting van de prevalentie van kindermishandeling zouden baseren op al deze zorgelijke situaties, dan zou de schatting uitkomen op 90.043 (84% BI: 71.622-108.464). Dit is niet verschillend van de schatting op basis van dezelfde informatie tijdens de eerste lockdown (92.989; 84% BI: 70.863 - 115.115). Uiteraard moeten we voorzichtig zijn met het interpreteren van deze getallen. Ze geven aan dat het werkelijke aantal slachtoffers hoger zou kunnen liggen dan de schatting op basis van het aantal gemelde gevallen en dat dit consistent is over beide lockdownstudies heen.

Verandering situatie tijdens lockdown

We hebben ook aan de informanten gevraagd of de gezinssituaties die zij aan ons rapporteerden al voor de lockdown bestonden en in de lockdown ernstiger of minder ernstig waren geworden. In 46% van de gerapporteerde situaties gaven informanten aan dat deze situatie al voor de lockdown bestond en tijdens de lockdown was verslechterd, 37% van alle gemelde situaties bestond voor de lockdown en was gelijk gebleven, in 9% gaven informanten aan dat de situatie was ontstaan tijdens de lockdown, 3% van de vermoedens is ontstaan nadat de kinderopvang en scholen weer open waren, bij 2% van de situaties was er verbetering en bij 3% was onbekend in hoeverre de situatie tijdens de lockdown is veranderd.

Conclusie

De resultaten van deze studie laten zien dat het beeld over kindermishandeling tijdens de tweede lockdown gelijk is aan dat tijdens de eerste lockdown, ondanks de verschillen tussen beide lockdowns (het was de tweede keer, het was winter en de scholen hadden meer mogelijkheden voor noodopvang). Ook nu weer was het aantal kinderen dat slachtoffer was van emotionele verwaarlozing groter dan in een periode voor de pandemie. En ook nu weer ging het voor het grootste deel om gezinnen waarover al zorgen bestonden maar die verergerd waren tijdens de lockdown. Dat bevestigt de conclusie die we in het rapport over de eerste lockdown trokken (Vermeulen et al., 2021;

Vermeulen et al., 2022) en ook conclusies uit andere studies: kwetsbare kinderen en gezinnen lopen een groter risico op problemen op het moment dat kinderopvang en scholen sluiten.

De methode van de huidige studie week iets af van de methode gebruikt in de eerste lockdownstudie. De eerste studie werd uitgevoerd rond de zomervakantie en had te maken met gebrek aan respons vlak voor de vakantie. Daardoor moesten we besluiten om de dataverzameling in twee ronden te doen, die we hebben samengevoegd om tot de totaalschatting te komen. Deze keer was dat niet nodig. De resultaten zijn gebaseerd op formulieren die zijn ingevuld vlak na afloop van de periode van drie maanden vanaf de sluiting van kinderopvang en scholen. Het kan zijn dat de zorgelijke situaties nog vers in het geheugen lagen, waar dat minder het geval was bij de tweede ronde dataverzameling na de zomervakantie in de eerste lockdownstudie. Dat komt meer overeen met de gevolgde methode van de NPM-2017, die de vergelijking voor de lockdownstudies vormde: daar werden de formulieren doorlopend tijdens de periode van drie maanden ingevuld.

Uiteraard zijn er beperkingen aan beide lockdownstudies. Zo was de non-respons aanzienlijk en zijn resultaten gebaseerd op relatief kleine steekproeven (rond de 7000 kinderen) in vergelijking met de Nederlandse populatie. Het feit dat er twee prevalentiestudies plaatsvonden in relatief korte tijdsperiode (vlak na de beide lockdowns) kan een rol hebben gespeeld in de relatief grote mate van non-respons. Daarom is het belangrijk de resultaten in breder perspectief te zien. Inmiddels is een groot aantal studies verschenen over de ontwikkeling en het welzijn van kinderen en gezinnen tijdens de COVID-19 pandemie en de lockdowns (zie bijvoorbeeld <https://www.nji.nl/coronavirus/onderzoek-naar-corona-en-gezinnen-en-opvoeding>). Over het algemeen laten resultaten zien dat er, naast positieve aspecten zoals meer tijd samen doorbrengen, minder externe druk, ook negatieve gevolgen zijn en er meer stress is ervaren door ouders en kinderen. Dat de negatieve impact het grootst is voor kwetsbare gezinnen, bijvoorbeeld gezinnen die veel stress ervaren, wordt ook door andere studies onderstreept (bijv. De Kinderombudsman, 2021; Kluwer, 2022; Riem et al., 2021).

Verder is er een schijnbaar contrast met cijfers die laten zien dat het aantal meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling niet gestegen zijn tijdens de lockdowns (Eichelsheim et al., 2021). Het is echter goed mogelijk dat de lockdowns tot gevolg hebben gehad dat kinderen uit het zicht zijn verdwenen op het moment dat er acute problemen ontstonden. Dat kan hebben geleid tot het niet in beeld komen bij de hulpverlening van gezinnen waar ernstige problemen spelen met als mogelijk gevolg het missen van zorg en de ontwikkeling van meer ernstige problematiek (Nguyen, 2021). Al met al wijzen resultaten van onze studies en die van anderen erop dat kwetsbare gezinnen extra aandacht behoeven in perioden waarin de druk op individu en maatschappij groot is.

Literatuur

- Alink, L. R. A., Prevoo, M., Berkel, S. V., Linting, M., Klein Velderman, M., & Pannebakker, F. (2018). *NPM 2017: Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen*. Leiden: Leiden University, Institute of Education and Child Studies/TNO
- De Kinderombudsman (2021). *Als je het ons vraagt. Thuis in 2020*.
- Eichelsheim, V., Coomans, A., Blokland, A., Van de Weijer, S., Van Deuren, S., & Van Dijk, M. (2021). *Stay Home, Stay Safe? De impact van de COVID-19-crisis op de omvang, de aard en het type melder van huiselijk geweld en kindermishandeling*. NSCR.
- Goldstein, H., & Healy, M.J.R. (1995). The graphical presentation of a collection of means. *Journal of the Royal Statistical Society, Series A (Statistics in Society)*, 158, 175-177.
- Julious, S. A. (2004). Using confidence intervals around individual means to assess statistical significance between two means. *Pharmaceutical Statistics*, 3, 217-222.
- Kluwer, E. (2022). *Relatie- en gezinsproblematiek, zorgmijding en preventie tijdens en na COVID-19*. Universiteit Utrecht.
- Nguyen, L.H. (2021). Calculating the impact of COVID-19 pandemic on child abuse and neglect in the U.S. *Child Abuse & Neglect*, 118, 105136. doi: 10.1016/j.chiabu.2021.105136.
- Payton, M. E., Greenstone, M. H., & Schenker, N. (2003). Overlapping confidence intervals or standard error intervals: What do they mean in terms of statistical significance? *Journal of Insect Science*, 3, 34-40. doi: 10.1093/jis/3.1.34
- Riem, M.M., Lodder, P., Guo, J., Vrieling-Verpaalen, M., Van IJzendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg, M.J., & De Carli, P. (2021). Predictive models of maternal harsh parenting during COVID-19 in China, Italy, and Netherlands. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 1526. DOI: 10.3389/fpsy.2021.722453
- Rijksoverheid (2020c, 14 december). Noodopvang voor kinderen van ouders met een cruciaal beroep en kwetsbare kinderen [Nieuwsbericht]. Geraadpleegd op: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/12/14/noodopvang-voor-kinderen-van-ouders-met-een-cruciaal-beroep-en-kwetsbare-kinderen>
- Van Berkel, S. R., Prevoo, M. J., Linting, M., Pannebakker, F. D., & Alink, L. R. A. (2020). Prevalence of child maltreatment in the Netherlands: An update and cross-time comparison. *Child Abuse & Neglect*, 103, 1-11. doi: 10.1016/j.chiabu.2020.104439
- Vermeulen, S., Van Berkel, S., & Alink, L.R.A. (2022). Child maltreatment during school and childcare closure due to the COVID-19 pandemic. *Child Maltreatment*. DOI: 10.1177/10775595211064885
- Vermeulen, S., Van Berkel, S.R., & Alink, L.R.A. (2021). *Kindermishandeling tijdens de eerste lockdown*. Internal report, Universiteit Leiden.

Vermeulen, S., Van Berkel, S.R., Vendel, M.A.J., & Alink, L.R.A. (2022). *Gebruik van de noodopvang tijdens de tweede lockdown*. Internal report, Universiteit Leiden.